

BARBARA GRABKA

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków
barbara.grabka@ijp-pan.krakow.pl

Słowotwórstwo przymiotnika w gwarach polskich – perspektywy badawcze

Słowotwórstwo gwarowe jako samodzielny temat badawczy już od dłuższego czasu cieszy się zainteresowaniem dialektologów. Ale jak dotąd jest to płaszczyzna języka mieszkańców wsi, która nie doczekała się syntetycznego ujęcia. W 1964 roku Mieczysław Karaś w artykule „Z problematyki słowotwórstwa gwarowego (Formacje przymiotnikowe)” pisał: „Słowotwórstwo gwarowe jako stojące na pograniczu gramatyki i słownictwa, choć pozwala na pewne uogólnienia, uniemożliwia jednak przeprowadzenie przy jego pomocy właściwej, jednoznacznej charakterystyki gwary i nie nadaje się do ukazania istotnych różnic w stosunku do innych gwar, a także do języka literackiego. Przeprowadzona analiza słowotwórstwa przymiotników Więciórki potwierdza nieprzydatność słowotwórstwa jako środka klasyfikacji i podziału dialektów” (Karaś 1964: 162).

Ten pogląd był i po trosze wciąż jest obecny w polskiej dialektologii. Przez pół wieku od tamtej publikacji powstały opracowania, które w większości zagadnienia słowotwórstwa traktowały marginalnie albo skupiały się na tych aspektach słowotwórstwa gwarowego, które mogły być przydatne w opisie gwar bądź wykazaniu opozycji język ogólny – gwara.

W ostatnich latach problem syntezy słowotwórstwa gwarowego czy mniejszych regionalnych opracowań z tego zakresu jest dość często obecny w dialektologii. Pojawiło się wiele artykułów na temat metodologii opisu, trudności z tym związanych, bazy materiałowej do opracowania tego zagadnienia, kwestionariusza do badań słowotwórstwa gwarowego. Wymienić tu trzeba na przykład prace Sławomira Gali (Gala 2000, 2002a, 2002b, 2003, 2005, 2006, 2008, 2011), Barbary Falińskiej (Falińska 1996), Anny Kowalskiej (Kowalska 1975, 1979, 1991), Jerzego Reichana (Reichan 1996, 1998, 2000, 2010), Jerzego Sierociuka (Sierociuk 1996, 1998, 2001, 2003, 2004).

Dlaczego wzrosło zainteresowanie tą płaszczyzną języka wsi? Otóż po opracowaniu lub w trakcie opracowywania innych płaszczyzn języka, po opracowaniu atlasów,

słowników, monografii większych i mniejszych regionów wiedza o słowotwórstwie jest znacznie szersza i daje podstawy, by sądzić, że polskie gwary różnicuje również system słowotwórczy. Dopóki jednak nie pojawi się syntetyczne opracowanie, będzie to wiedza wrywkowa i oparta na intuicji.

W zakresie przymiotników, które nas tutaj szczególnie interesują, opracowań obejmujących cały obszar gwarowy nie ma wiele¹. Do takich należy praca Władysława Cyrana „O tendencjach słowotwórczych w gwarach polskich”, gdzie przymiotnik potraktowany jest jednak marginalnie. Z kolei słowotwórstwo przymiotników złożonych w gwarach polskich opracowała Helena Grochola-Szczepanek (2006).

Inne badania z zakresu słowotwórstwa i semantyki przymiotnika we wszystkich gwarach dotyczyły wybranych sufiksów bądź kategorii słowotwórczych. Tu wymienić trzeba Irenę Winkler-Leszczyńską (1964) i jej pracę „Sufiksy przymiotnikowe *-ity, -isty, -aty, -asty* w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim”, w której poświęca również uwagę funkcjonowaniu tych formacji w gwarach. Marian Kucała (1955) pisał o zasięgu przymiotników na *-ni* w staropolszczyźnie, w języku współczesnym i w gwarach, Mieczysław Karaś (1959) – o przymiotnikowych, zaimkowych i liczebnikowych formacjach typu *białny, którny, pierwny, drewnianny, słomianny* na materiale gwarowym i staropolskim oraz o zasięgach geograficznych tych formacji w gwarach, Zofia Zierhofferowa (1960) – o gwarowych przymiotnikach z przyrostkiem *-(ej)szy*, Lidia Trześniowska (1975) – o przymiotnikach odprzymiotnikowych w gwarach polskich (formacje osłabione). Powstały też prace dotyczące wybranych kategorii semantycznych przymiotnika w gwarach. Alfred Zaręba (1954) w swojej monografii pisze o nazwach kolorów na materiale historycznym i gwarowym, a Adam Wróbel (1992) o nazwach maści zwierząt.

W tym miejscu chciałabym również wspomnieć o nieopublikowanej, bardzo obszernej (ok. 500 stron maszynopisu) rozprawie doktorskiej L. Trześniowskiej o przymiotnikach odprzymiotnikowych o znaczeniu osłabionym w gwarach polskich². By pokazać, że słowotwórstwo może być przydatne przy opisie zróżnicowania gwar i dialektów, przytoczę fragmenty konkluzji z tego opracowania.

„Formant *-owaty* (w przeciwieństwie do ogólnogwarowego *-aw-*) występuje niemal wyłącznie we wschodniej i północnej Polsce. Zasięg jego występowania oraz stopień żywotności i produktywności w poszczególnych gwarach dzieli polski obszar dialektalny na dwie połowy: pn-wschodnią i pd-zachodnią. Dużą żywotność i produktywność wykazuje *-owaty* jedynie na Podlasiu (ok. 80 przymiotników) z Suwalskiem (ok. 40 przymiotników), średnią – na bliższym i dalszym Mazowszu na obszarze między Wisłą i Narwią (ok. 20 przymiotników), małą – na Kaszubach (ze Słowińcami) (po ok. 10 przymiotników). [...] Brak zaświadczeń z pd-zachodniej Małopolski i Śląska. [...] Co do stopnia żywotności i zakresu występowania sufiksu *-asy* w poszczególnych dialektach uderza

¹ Nie przywołujemy tu opracowań mniejszych regionów, których jest znacznie więcej. Opisy systemu słowotwórczego poszczególnych gwar czy dialektów, znajdujące się w ich monografiach, będą pomocne w badaniach i interpretacji materiałów kartoteki „Słownika gwar polskich” dotyczących przymiotnika.

² Pracownia Dialektologii Polskiej IJP PAN w Krakowie jest w posiadaniu maszynopisu tej pracy.

stosunkowo duże rozpowszechnienie zaledwie kilku przymiotników (*białasy, siwasy, czerwona-sy, zielonasy i żółtasy*), a niewielkie pozostałych. Sufiks *-asy* częściej występuje na północnym obszarze Polski, rzadziej natomiast – na południowym. Brak przykładów ze Śląska i właściwej Wielkopolski z Krajną i Kujawami. Na północy polskiego obszaru dialektalnego formant *-asy* cechuje się wyjątkowo dużą żywotnością i szerokim zakresem użycia tylko na Warmii” (maszynopis, s. 134–135, 169–170).

Jako że przymiotniki złożone w gwarach polskich zostały już opracowane (zob. Grochola-Szczepanek 2006), na syntetyczne ujęcie czekają przymiotniki proste, derywowane od jednej podstawy. Przymiotniki są ważnym elementem w językowym opisie świata. Mając prymarną funkcję składniową przydawki, nazywają cechy przedmiotów przez odwołanie się do charakterystycznych czynności, relacji do przedmiotów i zjawisk oraz przez modyfikację cechy przypisanej do podstawy (przymiotniki odprzymiotnikowe), a także wskazują na czas lub miejsce odnoszące się lub związane z przedmiotem czy zjawiskiem. Kolokacje przymiotnikowo-rzeczownikowe są odzwierciedleniem naszych skojarzeń w języku.

W propozycjach opisu słowotwórstwa gwarowego postuluje się niemal powszechnie celowe zebranie materiału do tego celu. Przedstawiane są sposoby realizacji tego zadania, przede wszystkim metody eksploracji, propozycje kwestionariuszy do badań słowotwórstwa gwarowego (np. Gala 2002b, 2002c, 2003, Habrajska 1996, Osowski 2008, Sierociuk 1996, 2001). Tak pozyskany materiał byłby rzeczywiście porównywalny, odpowiadałby w pełni warunkom zakładanego opisu synchronicznego. Wydaje się jednak, że możliwości realizacji tego ambitnego celu z różnych względów (organizacyjnych, finansowych) są niewielkie w najbliższym czasie. W takiej sytuacji należy wykorzystać kartotekę „Słownika gwar polskich” PAN (SGP PAN) w Krakowie do stworzenia postulowanej syntezy – mimo jej ograniczeń, mimo zastrzeżeń dotyczących nieporównywalności materiału, ograniczonej przydatności do badań tego typu, formułowanych przez dialektologów, m.in. przez S. Gałę w artykule „O potrzebie badań słowotwórstwa gwarowego” (Gala 2002b).

W artykule Błażeja Osowskiego „Przymiotnik w gwarach wielkopolskich jako przedmiot zainteresowania dialektologa” (Osowski 2008: 189) czytamy: „Analiza M. Zarębiny wykazała, iż przymiotnik w języku pisanym ogólnopolskim to 16% całej próby. Natomiast w prymarnie mówionych odmianach języka udział przymiotnika maleje. Wynosi on: w odmianie potocznej ogólnopolskiej 11% i 8% w gwarze (Zarębina 1973: 8). Z moich obliczeń wynika, że w gwarach wielkopolskich udział ten jest jeszcze mniejszy. W tekście z Wielkopolski środkowej podanym przez S. Urbańczyka (Urbańczyk 1953) wyniósł tylko 3,6%, a w tekstach z tego samego terenu zgromadzonych przez Z. Sobierajskiego (Sobierajski 1995) średnia wyniosła 4%”.

W obrębie liter A i B w opublikowanych zeszytach SGP PAN jest ok. 18% haseł przymiotnikowych (1107 przymiotników na ok. 6000 haseł). W zeszycie 26 (*Giblizna – Gnacka*) jest ich ok. 16%. Na 40 przymiotników w obrębie partii haseł słownikowych *Giblizna – Gleń* – 34 przymiotniki mają w gwarach podstawę derywacyjną

(w większości zanotowaną w tym samym powiecie co przymiotnik³), dla 6 – podstawy słowotwórczej w gwarach nie zanotowano (przymiotniki te nie zostały też utworzone od leksemów funkcjonujących tylko w języku ogólnym czy w polszczyźnie historycznej). Takie dane są obiecujące dla badacza. Te intuicje potwierdzają wyniki przywoływanej tu pracy L. Trzeźniowskiej. Autorka była w stanie, badając tylko przymiotniki odprzymiotnikowe o znaczeniu osłabionym, pokazać różnice między dialektami, a także w obrębie poszczególnych dialektów. M. Karaś, posługując się dostępnym mu materiałem gwarowym (nie był on zbierany celowo), omówił formacje typu *białny*, *którny*, *drewnianny* m.in. w gwarach polskich. Pokazał również ich zasięgi geograficzne. Wskazują one z jednej strony jednoznacznie na przydatność słowotwórstwa w opisie gwar i dialektów, z drugiej – na przydatność tak pozyskanego materiału do badań słowotwórstwa gwarowego (Karaś 1959).

W opisie słowotwórstwa przymiotnika nie zastosowano by kryterium dyferencyjności. Zdania na ten temat są podzielone. Część dialektologów w gromadzeniu całego materiału gwarowego bez wyjątku widzi sposób na pokazanie pełnego obrazu języka wsi, dzięki czemu nie trzeba się domyślać, jaka część słownictwa ogólnego jest używana przez mieszkańców wsi.

Do opracowania słowotwórstwa przymiotnika posłużyłaby synchroniczna metoda opisu. Należy jednak zaznaczyć, że z pewnymi odstępstwami, o czym będzie mowa niżej. Podejście inne, diachroniczne, przedstawiające zjawiska językowe tak, jak one się pojawiają, zmieniają i rozwijają w czasie, nie jest w tym przypadku możliwe. Należałoby bowiem dysponować, jak już wspomnieliśmy, celowo zbieranym materiałem. Materiały znajdujące się w kartotece SGP, pochodzące z okresu od drugiej połowy XIX wieku do początku lat 60. XX wieku (później uzupełniane niesystematycznie), gromadzone były przez różnych eksploratorów, różnymi metodami. Z praktyki leksykograficznej wiemy, jak trudno w sytuacji, gdy posiadamy materiały gwarowe zbierane nie w sposób celowy, ustalić informacje o życiu wyrazu. Przyjmujemy więc, że swym zasięgiem kartoteka SGP obejmuje materiał gwarowy od drugiej połowy XIX wieku do pierwszej połowy wieku XX i na takim materiale chcemy zbadać słowotwórstwo przymiotnika, przykładając narzędzia analizy synchronicznej. Zdajemy sobie sprawę, że w dość dużej części będzie to opracowanie historyczne.

W badaniach, jak już powiedzieliśmy, dominować będzie metoda synchroniczna, ale w przypadku badań gwar, które ze swej natury w pewnym zakresie są archaiczne, ponieważ zachowują, patrząc z perspektywy języka ogólnego, dawną leksykę, konieczne staje się odwołanie do metody diachronicznej; w naszym przypadku wówczas, gdy w danej gwarze/dialekcie poświadczony jest tylko derywat, brak zaś wyrazu fundującego. Diachroniczne podejście pozwala na odtworzenie niejasnego z dzisiejszego punktu widzenia procesu nazwotwórczego przez sięgnięcie do danych histo-

³ Podawanie za każdym razem wyrazu podstawowego dla danego derywatu wraz z jego lokalizacją geograficzną postulował w opracowaniach z zakresu słowotwórstwa gwarowego Hubert Górnowicz. Ma to umożliwić postawienie hipotezy, czy derywacja dokonała się w danym dialekcie, czy może mamy do czynienia z wewnętrznym zapożyczeniem (Górnowicz 1967: 14–15).

rycznojęzykowych (granicą byłaby staropolszczyzna). W ten sposób możemy znaleźć poświadczenie dawnych wykładników derywacyjnych i ich funkcji specyficznych dla danej gwary.

W przypadku braku podstawy derywacyjnej przymiotnika w danej gwarze, motywacji szukać należy w sąsiednich gwarach czy dialektach. Pisał o tym H. Górniewicz, który w takim przypadku mówił o zapożyczeniu leksemu (Górniewicz 1967: 14–15). Trzeba tu jednak zachować ostrożność i mieć na uwadze fakt, że możliwa jest wielomotywywność derywatu. Na poruszony problem zwraca uwagę w swoim artykule „Wybrane problemy metodologii badań i opisu słowotwórstwa gwarowego” J. Sierociuk. Pisze: „Z kolei *lucernik* – jako derywat lokatywny – nie może być właściwie zinterpretowany bez wcześniejszego ustalenia postaci podstawy słowotwórczej – może ona bowiem w poszczególnych wsiach (lub też u różnych informatorów) mieć postać *lucerna* lub *lucerka*. Bez danych tego rodzaju nie mamy podstaw do jednoznacznego rozstrzygnięcia o tak elementarnych składnikach opisu słowotwórczego jak typ derywacji, a nawet postać formantu” (Sierociuk 1996: 199). Zawsze odejście od metody synchronicznej należy zaznaczyć w opracowaniu.

O specyfice słowotwórstwa gwarowego, jego odrębnościach będziemy wnioskować na podstawie zbioru przymiotników: 1) utworzonych od podstaw nieznanymi w języku ogólnym i niezaświadczonej w źródłach staro- i średniopolskich, a w gwarach mających dającą się odtworzyć motywację; 2) utworzonych od podstaw, które funkcjonują w języku ogólnym, ale nie tworzy się od nich przymiotników (np. *hecny*, *hecowny* < *heca*); 3) utworzonych od podstaw funkcjonujących w języku ogólnym, ale za pomocą innych niż w języku ogólnym formantów (*jabłczany* : *jabłkowy*, *kanciasty* : *kanciasty*); 4) przymiotników wspólnych gwarom i językowi ogólnemu oraz 5) przymiotników, które obecnie już w języku ogólnym nie funkcjonują, ale występowały w innych epokach (np. w staropolszczyźnie).

Pierwszym etapem w analizie słowotwórczej będzie zbadanie, czy mamy do czynienia z przymiotnikiem motywowanym, oraz ustalenie pnia przymiotnika motywowanego. Następnie wydzielimy formant słowotwórczy, opiszemy jego strukturę, funkcję kategorialną, typ formacji, do której należy analizowany przymiotnik.

Mając do czynienia z materiałem zastanym, tak nie inaczej gromadzonym, reinterpretujemy procesy słowotwórcze. Wydaje się, że nawet celowo dla potrzeb słowotwórstwa zbierany materiał takiej reinterpretacji by wymagał. Nie sposób bowiem założyć, że zdołamy każdy derywat obudować parafrazą pozyskaną od informatora (a jeżeli zawarta była w pytaniu eksploratora, to też nie można jej potraktować jako pochodzącej od informatora).

Sporządzony indeks przymiotników prostych i na jego podstawie indeks a tergo pozwoli na ustalenie zasobu formantów⁴, przeprowadzenie podziału derywatów przy-

⁴ Dla większej przejrzystości opisu słowotwórczego Bogusław Kreja (1996) zaproponował wprowadzenie do słowotwórstwa pojęcia „nadtyp słowotwórczy”. Nadtyp słowotwórczy obejmowałby wszystkie typy słowotwórcze z takim samym formantem, mimo że należałyby one do różnych kategorii semantycznych.

miotnikowych ze względu na podstawę derywacji oraz przypisanie formantów słowotwórczych tak wydzielonym grupom. Zakładamy, że możliwy będzie podział formantów ze względu na kryterium produktywności i wyspecjalizowania.

Przyjrzymy się też znaczeniom kategoryalnym derywatów, posiłkując się ustaleniami dotyczącymi słowotwórstwa w języku ogólnym (Grzegorzczakowa 1984, Kallas 1984, Kleszczowa 2003). Wychodzić będziemy od formantu słowotwórczego i przypiszemy go do odpowiedniej czy odpowiednich kategorii słowotwórczych. Nie będzie to jednak opis szczegółowy, zbyt rozczłonkowany; po pierwsze, ze względu na charakter materiału, który nie zawsze dostarcza kontekstów koniecznych przy rozpatrywaniu szczegółowych ról semantycznych, i po drugie – ze względu na cel opisu słowotwórstwa, którym jest, przypomnijmy, opis gwar i dialektów przy wykorzystaniu słowotwórstwa.

Tak pisze o tym S. Gala: „Przyjęcie szerszego, pojemniejszego pojęcia kategorii słowotwórczej wydaje się uzasadnione, ponieważ wyrasta z doświadczeń historycznych, nawiązuje do systematyki stosowanej na gruncie dialektologii, np. w atlasach regionalnych, i przez to stwarza podstawy porównywalności wyników. Wydaje się też, że ma głębsze uzasadnienie wobec kategorii pozostałych, proponowanych przez Z. Klemensiewicza w «Gramatyce historycznej języka polskiego». Rozdrobnienie kategorii słowotwórczych zaciera tę opozycyjność i powoduje przechodzenie na grunt znaczenia leksykalnego” (Gala 2002: 43).

J. Reichan z kolei proponuje wprowadzenie do opisu słowotwórstwa gwarowego pojęcia nadkategorii słowotwórczej: „[...] nasuwa się potrzeba stworzenia pojęcia nadkategorii słowotwórczej, a zatem takiej jednostki podziału, która skupiałaby w sobie dwie lub więcej kategorii słowotwórczych identycznych lub zbliżonych do siebie semantycznie” (Reichan 2000: 124).

Podstawą opisu słowotwórczego przymiotnika w gwarach byłby formant, a to dlatego, że wykładniki derywacyjne są najbardziej przydatne w opisie gwary w opozycji do innych gwar i polszczyzny ogólnej. Taki opis, gdzie materiał nie jest uwikłany w daleko idące szczegółowe podziały, może oczywiście stanowić podstawę do bardziej szczegółowych badań z zastosowaniem pojawiających się nowych propozycji metodologicznych.

Na podstawie zgromadzonego materiału wyznaczymy zasięgi geograficzne formantów słowotwórczych, by mogło powstać ogólne ujęcie geograficznojęzykowe, podstawowe w badaniach dialektologicznych. Takie podejście pozwoli też uzyskać odpowiedź na pytanie, jak słowotwórstwo przymiotnika generuje podziały terytorium językowego, jak przebiegają izomorfy słowotwórcze⁵. Z pewnością nie zawsze będą to podziały klarowne i ostre. Można będzie jednak mówić o pewnych dominantach na danym obszarze. Niewątpliwie przy takim materiale, jakim dysponujemy, w centrum uwagi znajdą się formanty o dużym zasięgu. Żeby zbadać mikrosystemy, konieczne

⁵ O typologii izomorf słowotwórczych w kontekście granic języków i dialektów pisał J. Reichan (Reichan 2010).

są specjalne, szeroko zakrojone badania z gęstą siatką punktów. Badania takie podejmowane są np. w gwarach wielkopolskich. Píše o tym B. Osowski w cytowanym artykule (Osowski 2008), a szerzej w nieopublikowanej rozprawie doktorskiej o przymiotniku w gwarach wielkopolskich⁶.

Analiza materiału pozwoli też na zorientowanie się, w jakim kierunku idzie rozwój słowotwórstwa przymiotnika w gwarach polskich. Może to być kwestia częstotliwości występowania wyrazów o określonej budowie słowotwórczej, znoszenia opozycji formant słowotwórczy gwarowy : formant słowotwórczy literacki, utrzymanie opozycji ważnych i neutralizacja rzadkich. Może też działać tendencja do likwidacji nadwyżki formantów pełniących tę samą funkcję. Z tak planowanych badań można wyciągnąć wnioski o zachowawczości niektórych gwar, braku w nich tendencji do upraszczania systemu języka mimo działania czynników integrujących.

Podsumujmy. Celem podjętych badań będzie uzyskanie odpowiedzi na pytania: 1) Jak w gwarach są derywowane przymiotniki proste? 2) Jaki jest zasób wykładników derywacji przymiotników w gwarach i jak wygląda porównanie ze stanem w języku ogólnym? 3) Jakie czynniki (formalne i semantyczne) decydują o dystrybucji formantów przymiotnikowych? 4) Jakie są znaczenia kategoriale derywatów, jaka jest produktywność formantów w danej kategorii semantycznej, co można powiedzieć o specjalizacji formantów w gwarach bądź ich wielofunkcyjności? 5) Czy słowotwórstwo przymiotnika wykazuje odrębność w stosunku do języka ogólnego i w jakim zakresie?⁷ 6) Jakie są specyficzne dla poszczególnych dialektów wykładniki derywacji przymiotników i czy słowotwórstwo przymiotnika można wykorzystać w opisie różnicowania gwar i dialektów?

Typowe dla danego dialektu czy mniejszego kompleksu gwarowego formanty będą podstawą do formułowania wniosków o cechach słowotwórczych odróżniających dialekty czy dialekt/dialekty i język ogólny. Ciekawe będzie również porównanie dystrybucji formantów w stosunku do języka ogólnego. Badania prowadzone na niewielkich obszarach gwarowych wskazują bowiem na inną niż w języku ogólnym dystrybucję niektórych sufiksów.

Tak opracowane słowotwórstwo przymiotnika w gwarach może również pozwolić na inne podejście do proponowanych czy planowanych badań. Może wystarczyłoby zająć się szczegółowo tymi elementami, które różnicują poszczególne gwary czy dialekty, zweryfikować je, doprecyzować⁸. Brak jakichś wykładników derywacyjnych w gwarach (może też kategorii semantycznych) w stosunku do języka ogólnego bądź

⁶ Dziękuję Autorowi za udostępnienie rozprawy doktorskiej „Przymiotnik w języku mieszkańców wsi północno-wschodniej i południowo-zachodniej Wielkopolski. Studium leksykalno-słowotwórcze”, obronionej w 2012 r. na UAM.

⁷ Na problem różnic w układzie kategorii semantycznych gwarowych i w polszczyźnie ogólnej zwracał uwagę J. Sierociuk (2001: 157).

⁸ Za wystarczający na przykład można by przyjąć opis przymiotników złożonych, które, jak píše autorka ich syntetycznego opracowania (Grochola-Szczepanek 2006), nie są przydatne w różnicowaniu gwar.

ich skąpa reprezentacja mogą być dla badaczy impulsem do sprawdzenia w terenie, w zasobach materiałów gwarowych, które znajdują się w innych ośrodkach badawczych niż Instytut Języka Polskiego PAN.

Ukazanie historycznego już z dzisiejszej perspektywy obrazu przymiotników w gwarach pozwoli w nowszych badaniach, jeśli takie będą prowadzone, stwierdzić, czy i jakie są tendencje słotwórcze, jak zmienia się zasób przymiotników w gwarach, jak są tworzone przymiotniki w związku z nowymi realiami życia na wsi.

Bibliografia

- Cyran W., 1977, Tendencje słotwórcze w gwarach polskich, Łódź.
- Doroszewski W., 1962, Słotwórstwo a geografia lingwistyczna (mechanizm działania analogii w słotwórstwie gwarowym), [w:] Doroszewski W., *Studia i szkice językoznawcze*, Warszawa, s. 245–255.
- Falińska B., 1996, Problematyka słotwórcza w kartografii lingwistycznej, w: *Studia Dialektologiczne I*, red. B. Dunaj, J. Reichan, s. 177–184.
- Gala S., 2000, O pewnych wyznacznikach słotwórstwa gwarowego, *Prace Filologiczne* 45, s. 173–178.
- Gala S., 2002a, O potrzebie badań słotwórstwa gwarowego, [w:] *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki*, red. S. Gala, *Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Karolowi Dejniewi*, Łódź, s. 147–154.
- Gala S., 2002b, Założenia badań słotwórstwa gwarowego w gwarach Polski środkowej, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego XLVII*, s. 41–50.
- Gala S., 2003, Podstawy kwestionariusza do badań słotwórstwa gwarowego, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego XLVIII*, s. 31–38.
- Gala S., 2005, Autonomiczna czy suplementarna rola słotwórstwa w definiowaniu gwar, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego L*, s. 47–54.
- Gala S., 2006, Diachronia czy synchronia w badaniach słotwórstwa gwarowego, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego LI*, s. 79–84.
- Gala S., 2008, Od słotwórstwa w gwarach do słotwórstwa gwarotwórczego, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego LIII*, s. 109–115.
- Gala S., 2011, Chronia w słotwórstwie gwarowym, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego LVI*, s. 57–64.
- Górniewicz H., 1967, Formanty przyrostkowe w gwarach malborskich (cz. I), *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego XIII*, s. 13–53.
- Grochola-Szczepanek H., 2006, Przymiotniki złożone w gwarach polskich, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 41, s. 59–81.
- Grzegorzczkowska R., 1984, *Zarys słotwórstwa polskiego. Słotwórstwo opisowe*, wyd. 6, Warszawa.
- Habrajska G., 1996, Z zagadnień słotwórstwa gwarowego, [w:] *Studia Dialektologiczne I*, red. B. Dunaj, J. Reichan, s. 185–190.
- Kallas K., 1984, Słotwórstwo przymiotników, [w:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa, s. 408–455.
- Karaś M., 1959, O strukturach słotwórczych typu *białny, którny* w języku polskim, *Biuletyn PTJ* XVIII, s. 113–135. Przedruk w: M. Karaś, *Język polski i jego historia. Wybór pism*, Warszawa–Kraków 1986, s. 228–256.

- Karaś M., 1964, Z problematyki słowotwórstwa gwarowego (Formacje przymiotnikowe), s. 153–162, Prace Filologiczne XVIII, cz. 3.
- Kleszczowa K., 2003, Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja, Katowice.
- Kowalska A., 1975, 1979, Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia. Rzeczownik, t. 1. Atlas, cz. 1, Mapy 1–100, cz. 2. Wykazy i komentarze do map 1–100, t. 2. Atlas, cz. 1, Mapy 101–200, cz. 2. Wykazy i komentarze do map 101–200, Wrocław.
- Kowalska A., 1991, Podziały językowe Mazowsza na tle podziałów pozajęzykowych, Warszawa.
- Kreja B., 1996, Nadtypy i typy słowotwórcze – ich struktura i dynamika, Język Polski LXXVI, s. 11–16.
- Kucała M., 1955, Znaczenie i zasięg przymiotników na *-ni* (*przedni, letni*), Język Polski XXXV, s. 8–26.
- Malec T., 1976, Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim, Wrocław, Prace Językoznawcze PAN 79.
- Nagórko A., 1987, Zagadnienia derywacji przymiotników, Warszawa.
- Osowski B., 2008, Przymiotnik w gwarach wielkopolskich jako przedmiot zainteresowania dialektologa, LingVaria III, nr 2 (6), s. 188–194.
- Pałka P., Żmigrodzki P., 2008, Z zagadnień opisu leksykograficznego przymiotników relacyjnych (na przykładzie przymiotników z sufiksem *-owy*), [w:] Nowe studia leksykograficzne, t. 2, red. naukowa P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków, s. 91–104.
- Reichan J., 1996, Problem syntetycznego ujęcia polskiego słowotwórstwa gwarowego. Zarys koncepcji, [w:] Studia Dialektologiczne I, red. B. Dunaj, J. Reichan, Kraków, s. 191–195.
- Reichan J., 1998, Polskie słowotwórstwo gwarowe w aspekcie geograficznojęzykowym, [w:] Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii, red. S. Gala, Łódź, s. 259–264.
- Reichan J., 2000, Problem kategorii i nadkategorii słowotwórczych (na przykładzie gwarowych cech nosicieli cech i nazw wykonawców czynności), [w:] Studia Historycznojęzykowe III, red. K. Rymut, W. R. Rzepka, Kraków, s. 123–128.
- Reichan J., 2010, Typologia izomorf słowotwórczych a granice języków i dialektów (z doświadczeń dialektologii polskiej), [w:] Studia Dialektologiczne IV, red. H. Kurek, A. Tyrpa, J. Wronicz, Kraków, s. 227–230.
- SGP PAN – Słownik gwar polskich, oprac. przez Zakład Dialektologii Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie, t. 1 pod kier. M. Karasia, t. 2–5 pod kier. J. Reichana, t. 6–9, z. 1 pod kier. J. Okoniowej, Wrocław, Kraków 1982–2014.
- Sierociuk J., 1996, Wybrane problemy metodologii badań i opisu słowotwórstwa gwarowego, [w:] Studia Dialektologiczne I, red. B. Dunaj, J. Reichan, Kraków, s. 197–205.
- Sierociuk J., 1998, Słowotwórstwo języka współczesnej wsi (zarys problemu), [w:] Teoretyczne, badawcze i dydaktyczne założenia dialektologii, red. S. Gala, Łódź, s. 265–272.
- Sierociuk J., 2001, Założenia metodologiczne badań słowotwórstwa gwarowego, [w:] Gwary dziś, 1. Metodologia badań, s. 153–160, Poznań, Prace Komisji Językoznawczej PTPN 34.
- Sierociuk J., 2003, Słownik gwarowy a możliwość opisu gwarowego słowotwórstwa, [w:] Gwary dziś, 2. Regionalne słowniki i atlasy gwarowe, s. 249–255, Poznań, Prace Komisji Językoznawczej PTPN 40.
- Sierociuk J., 2004, W sprawie swoistości morfonologicznej gwarowego słowotwórstwa, Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego XLIX, s. 315–320.
- Sierociuk J., 2006, Specyfika wariantywności słowotwórczej w gwarach, [w:] Gwary dziś, 3. Wewnętrzne zróżnicowanie języka wsi, red. J. Sierociuk, Poznań, s. 209–214, Prace Komisji Językoznawczej PTPN 45.
- Skarżyński M., 1999, Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego, Kraków.
- Sobierajski Z., 1995, Teksty gwarowe ze środkowej Wielkopolski, Poznań.
- Trześniowska L., 1975, Przymiotniki odprzymiotnikowe w polskich dialektach (charakter i zakres derywacji; formacje produktywne), [w:] Słownictwo gwarowe a kultura, red. M. Karaś, Wrocław, s. 139–150.

- Trześniowska L., 1996, Przymiotniki odprzymiotnikowe o znaczeniu niepełnej cechy w dialektach zachodniosłowiańskich, [w:] *Studia Dialektologiczne I*, red. B. Dunaj, J. Reichan, Kraków, s. 207–220.
- Urbańczyk S., 1953, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa.
- Winkler-Leszczyńska I., 1964, Sufiksy przymiotnikowe *-ity, -isty, -aty, -asty* w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim, Wrocław, *Prace Językoznawcze PAN* 40.
- Wróbel A., 1992, Z dziejów chełmińskiej terminologii rolniczej, cz. 2. Nazwy maści zwierząt domowych, *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska XXXVIII*, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 243, Toruń, s. 79–92.
- Zaręba A., 1954, Nazwy barw w dialektach i historii języka polskiego, Wrocław, *Prace Językoznawcze PAN* 3.
- Zarębina M., 1973, Statystyczna struktura wyrazowa tekstu gwarowego (na przykładzie wsi Ząb w powiecie nowotarskim), *Język Polski*, z. 1, s. 5–16.
- Zarębina M., 1985, Próba statystycznej analizy słownictwa polszczyzny mówionej. Synteza danych liczbowych, Wrocław.
- Zierhofferowa Z., 1960, Przymiotniki gwarowe z przyrostkiem *-(ej)szy* ze szczególnym uwzględnieniem typu *rańszy, południejszy*, *Język Polski XL*, s. 169–176.

SUMMARY

Word formation of adjectives within Polish dialects – research perspectives

Keywords: adjective, dialect, derivation, formant, word formation type, word formation category.

Słowa kluczowe: przymiotnik, gwara, dialekt, derywacja, formant, typ słowotwórczy, kategoria słowotwórcza.

The subject matter of the hereby article is constituted by the word formation of simple adjectives motivated within Polish dialects from the point of view of the monograph.

The so far available literature of the subject matter does not elaborate on the synthetic description of dialectal word formation. The study of the adjectives may turn out to be a starting point for the general study. In order to be able to obtain symmetry in parallel to the execution of research of the word formation within the general language, the research of the word formation within dialects should be intensified. It is of significant importance to find the answer to the question about the separateness of the dialectal word formation and it is necessary to provide word formation characteristics to achieve full description of examined dialects.